

П88771/1

К

НОВА КНИГА

КРИТИКО-БІБЛІОГРА-
ФІЧНИЙ ЖУРНАЛ

1924

1925
110 а/4

№ 1

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

У. Н.

НАУЧ.
ТЕКА

Ціна 50 коп.

ВСЕУКРАЇНСЬКА
КООПЕРАТИВНА КНИГОТОРГОВЕЛЬНА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
КНИГОСПІЛКА

Правління в Харкові, Спартаківський пров., 6. Телефон Ч. 3-97.

Почтово-телеграфна адреса: Харків—КНИГОСПІЛКА.

Філії: Київ—вул. Леніна, ч. 17. Одеса—вул. Ласаля, ч. 12.

ПОСТАЧАЄ

всім кооперативним, громадським та іншим установам книжки по всіх галузях знання.

Великий вибір:

наочної, технічної, художньої, дитячої, театральної, сільсько-господарської, соціально-економічної та кооперативної літератури.

Підручники для всіх шкіл.

Комплектування бібліотечок по замовленнях. Рахівничі книжки, та бланки для кооперативів усіх галузів.

Канцелярське приладдя, папір, рахівничі книжки все для канцелярій та шкіл.

Наочне приладдя, прибори, інструменти, таблиці, діаграми, діaposитиви, колекції з сільського господарства, муляжі—зоологічні, анатомічні, етнографічні та інші.

Організаціям та установам знижка. Замовлення виконуються негайно.

СКЛАДАЄ

для бібліотек кооперативів, селянських будинків, хат-читалень і інших культ-освітніх установ. Бібліотечки на різні ціни по таких розділах: 1) Кооперат., 2) Сільсько-госп., 3) Соціально-політична, 4) Антирелігійна, 5) Наук.-популярна, 6) Красного письменства. Є готові бібліотеки, велик. вибір книжок для села. Має на складах видання всіх всдавництв Союзу СРР та України.

КРАМНИЦІ

У Харкові—1) Центр. книжк. комора, вул. 1-го Травня, 18. 2) Центр. папер. комора, вул. Вільн. Академії, 5. 3) Гуртово-роздр. папер. крамн. № 1, майдан Тевелева, 19. 4) Рос.-укр. книгарня № 2, пл. Тевелева, 17. 5) Гурт.-роздр. папер. крамн. № 3, майдан Р. Люксембург, 19.

У Києві—Гурт.-роздр. крамниця № 1, вул. Короленка, 46. 2) Книгарня, вул. Боровського, 39.

ВИДАЄ

Підручники для трудових шкіл соціального виховання й професійних, педагогічних і сільсько-господарських.

Красне письменство, як українських авторів, так і європейських.

Дитячу літературу: казки, оповід. Кооперативну й сільсько-господарську літературу.

Справочну літературу.

Шкільну бібліотеку з серіями: природознавства, культурно-історична, й географічна.

Бібліотеку Книгоспілки з десяти серій: сатири й гумору, історії літератури, театральної, педагогічної, соціально-політичної та інші.

Українознавство, підручники для вивчення української мови дорослими, а також діловодства українською мовою.

Видає і постачає в земельні та кооперативні установи, а також у селянські будинки, хати-читальні, школи й інші культурно-освітні громадські та державні установи сільсько-господарські (рільництво, боротьба з посухою, скотарство й інші.) й кооперативні

ПЛАКАТИ.

В Одесі—вул. Ласаля, 12.
У Житомирі—вул. Маркса, 27.
У Вінниці—вул. Леніна, 42.
У Сумах—вул. Шевченка, 2.

ВЛАСНІ ПІДПРИЄМСТВА

У Харкові—1) Літ.-друк., Нетеченська наб., 14, тел. 12-82. 2) Майст. наочн. приладь, Чорноглазівська вул. 7/9, тел. 8-81. 3) Фабрика чорнил, Нетеченська наб., 14, тел. 12-82.

У Києві—Друкарня, вул. Короленка, 43.

V.N. Karazin Kharkiv National University

00675547

З М І С Т

С т а т т і :

	Стр.
Наше завдання— <i>Редакція</i>	3
Куди веде червоний шлях українських видавництв— <i>С. Пилипенко</i>	4
Газетна справа на Україні— <i>А. Русанов</i>	7
Наші популярні журнали— <i>П. Свашенко</i>	9
Жовтнева література— <i>Х. Білокриницький</i>	13
З досвіду поширення української книжки— <i>Іл. Пекель</i>	17
Про наші книгарні— <i>К. Дубняк</i>	19

К р и т и к а й р е ц е н з і ї :

Історичний матеріалізм	21
Історія соціалізму	22
Комунізм	23
Капіталізм	27
Праця	28
Кооперація	28
Право	30
Філологія	32
Біологія	34
Сільське господарство	35
Музика	38
Красне письменство. П'єси	38
Дитяча й юнацька література	43
Історія	46
Справочна література	50

Х р о н і к а .

	52
	52
	53
	59
	61
	61
	62
	64

68
59

НОВА КНИГА

ЩОМІСЯЧНИЙ КРИТИКО-
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 1

ГРУДЕНЬ

1 9 2 4

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

88421

68
59

01 (05) (47714 x.)=9179

Д. У. Д. Харків № 10941.

Зам. № 274. Т. 2050.

Друкарня-літографія

КНИГОСПІЛКИ

Харків, Нете-

ченська

на бер.,

№ 14.

Наше завдання.

Відколи радянські країни перейшли до мирного стану—культурно освітня й політосвітня робота стала основним завданням радянської влади разом з поліпшенням господарства. Зліквідувати неписьменність, підвищити культуру робітничо-селянських мас, зробити кожного незаможника, середняка свідомим громадянином радянської держави—це гасла сьогодняшнього дня. Увагу на третій культурно-освітній фронт!

І ми є свідками того, як енергійно розгортається праця на цьому фронті. Щомісячний зріст тиражу газет, утворення нових журналів, з'окрема побільшення книжкової продукції—красномовно про це говорять. Звіти українських видавництв за 10 місяців 1924 року дають майже подвійне побільшення кількості видань проти минулого 1923 р., не кажучи вже про 1921 і 1922 роки. Маємо, таким чином, факт, інтенсивної праці творчої думки, розгортання діяльності видавництв і в наслідок цього збагачення книжкового ринку.

А це, як ніколи, потребує критичного освітлення цієї діяльності й перегляду творчо-видавничих досягнень.

Отже підсумовувати видавничу діяльність, робити критичний перегляд нових видань, рецензуючи нові книжки з усіх галузів, знання—це і є завданням критико-бібліографічного журналу «Нова книга».

Не всі, звичайно, книжки, що з'являються на ринок, мають однакову вартість. Зараз утворюється література, розрахована на різні кола читачів, формується новий робітничо-селянський читач, збагачується книжковий ринок. Не завжди бібліотека й індивідуальний читач можуть орієнтуватися в масі книжок, що ними заповнено книжкові полиці книгарень. Треба мати провідника, що допоміг би їм в цій справі.

Стати для читача й бібліотек таким провідником, справочником є друге завдання критико-бібліографічного журналу «Нова Книга».

І третє. Для авторів і видавництв особливо цінним буде знати колективну думку читачів, що до нових видань, і потреб з боку працюючих мас, як споживачів книжки.

Стати таким зв'язком між видавництвами й читачами має намір «Нова Книга». Для здійснення цієї думки, редакція утворює окремий розділ «книга й читач».

З метою як найповніше відбити видавниче життя України й обслуговувати бібліотеки, редакція журналу «Нова Книга» матиме найтісніший зв'язок з Українським бюро радянських і партійних видавництв, бібліотечним відділом Головополітосвіти, Українською книжковою палатою й Інститутом книгознавства у Києві.

До всіх видавництв, і зокрема до «Червоного Шляху», Державного Видавництва, Книгоспілки, «Пролетарий» звертаємось з закликом своєчасно надсилати матеріал, що характеризує видавничу й торговельну діяльність.

Так само запрошуємо наукові заклади й діячів на полі науковому й мистецькому надсилати інформації про свою біжучу працю.

Редакція.

Куди веде червоний шлях українських видавництв.

Складна й тяжка історія радянської книги на Україні. Через скільки етапів перейшла вона. З буйними надіями, сміливим юнацьким завзяттям розпочав 1919 року свою працю у Всеукраїдаві у Києві небіжчик товариш Євген Григорук, ім'я якого не забуде жодний історик радянської книги так на Україні, як і в Росії, де згорів він у сухотах, будуючи велетенський Госиздат РСФСР.

Це був час великих мрій, широкого розмаху. Все націоналізоване, все сконцентроване в єдиному могутньому Державному видавництві. Книга безплатна, нею не торгують, її розподіляють між споживачами—ідеал, що його досягнемо в кінці боротьби за визволення праці.

Одступ із Києва. Україна—плацдарм боротьби з інтервентами. Загальна руїна. Все на фронт—спочатку військовий, потім господарчий. Решта—аби-як. Про решту ніколи думати. Занепадає культурна робота. Хиріє безнадійно, здавалось би, Держвидав. Друкується легка агітка, відозва, роздається агентам, думається всюди її розкидати—і несила. Апарат зв'язку зруйнований. Радянська влада—«на колесах» terra incognita невідома земля, що клекотить під тягарем продрозверстки, що не хоче радянської книги.

1922 рік. Неп починає свою творчу роботу. Селянська стихія входить у береги, ще каламутна, ще непокоїна. Вільна торгівля всім—і книгами. Але торгувати нічим. Редакційна робота не знає ринку, споживач ще не показав свого попиту. Сила так званих «відомствених видань» невідомо для кого й для чого друкується. Слово про національну політику щойно проголошено, української книги ще мало. В кінці 1922 року Держвидав хвалиться, що з 46 підручників аж 27 видав українською мовою. В умовах безгрішя, з несталою валютою напружуються робітники книги збудувати торговельний апарат, охопити весь ринок—і несила.

1923 рік. Покупець—іще міський—робить своє діло. Поруч ДВУ виростають інші видавництва. Наркомати розвивають свої редвидави. Наркомзем продукує сільсько-господарську літературу (російською мовою!) в Одесі, Харкові. Кооперативні видавництва зливаються в одне—«Книгоспілка», що спираючись на Харків і Київ дає універсальний план і поруч ДВУ, друкує підручники для трудшкіл, даючи 25% програми соцвиху. Внутрі самого Наркомосу виростає друге видавництво «Шлях Освіти» й випускає силу популярної літератури. Губкоми не задовольняються роботою філій ДВУ та інших центральних видавництв, організують свої видавництва. Харківський «Пролетарий» прагне бути всеукраїнським, одкриває скрізь свої філії. «Робочий Донбас» монополізує ринок у своєму районі. Відновляються маленькі приватні видавництва в Києві, Харкові. Йде конкуренційна боротьба. Концентруються авторські сили. Будується торговельний апарат. Уперше складаються видавничі плани на базі бюджетових розрахунків. Розпочинаються кредитові операції. Бойовою стає справа розповсюдження. Село—«предмет вожделений». У зв'язку з цим реальніша справа з українізацією, але ще недовірливість, ще непевність. Тоді вперше виходить і «Книга» предтеча нашої «Нової книги»—ще нерегулярно, ще на «змішаній мові»...

Рік 1924. Перелом. Неп зробив своє діло—установив валюту, укріпив державні підприємства й торгівлю. Виросли могутні трести й синдикати, завелись усілякі банки. Зімкнулись «ножиці» економічні, повсталала справа про «ножиці» культурні. Село показало своє обличчя, потяглося до знання, робфаків, сельбудів, книги. Українізація стає реальним фактом. Третій фронт бойовий. Справи видавничі не зіходять зі сторінок періодичної преси. Гиз підсумовує розкішним збірником своє п'ятиріччя. Він наймогутніше видавництво в світі. Він охоплює 75% продукції всієї країни. Він ковтає друге могутнє видавництво «Красную новь». Він дає 1923 року 4 підручники на кожного учня—300 на кожену школу, в той час, як 1921 року міг дати тільки 1 книгу на 5 учнів, або 18 підручників на школу. Перемога повна. Розвиток небувалий. На закордонних виставках Гизові—почесне місце.

Наше Державне Видавництво України тим ще похвалитися не може. Воно не охоплює й половини продукції Республіки. Але основне своє завдання цього 1924 року воно до певної міри виконало—біля 5 мільйонів підручників для трудшкіл дало. Лишається погано забезпеченою профшкола й вузи.

І повстає запитання: чи потрібна тепер організаційна відокремленість ДВУ та інших державних та рядянсько-партійних видавництв, що продукували, головним чином, книжку позашкільну?

Адже ДВУ, упоравшись так-сяк із підручником, має тепер частину своїх сил перенести на інші газузі видавництва. Відповідь—саме воно не управиться, його треба підсилити. З другого боку, інші, крім ДВУ видавництва переросли свої форми. Шлях веде їх до могутнього об'єднання. Інакше бо—розбрат і нездорова конкуренція. Нездорова, насамперед, тому, що величезна продукція інших, крім ДВУ, українських універсальних видавництв, потребує владно поширення свого торговельного апарату, що просякав би вглиб країни. Колосальні витрати, непомірні накладні видатки. Недурно весь 1924 рік не втихають розмови про єдиний книготорговельний синдикат. Недурно «Книгоспілка», головний український книготорговельний контр-агент, скаржиться на збиточність книготоргівлі чужими виданнями, відсоток книжки на котрі менший за організаційні витрати.

До того веде й своєрідність редакційної роботи, що унеможливує дати точний план продукції й погодити його з іншими планами. Книга не чобіт, про котрий можна сказати: в найблизчий час ми виробимо стільки а стільки

такого, а такого розміру й фасону. Редвидав обмежений кваліфікацією й числом авторської робочої сили на даний час, як би він не замовляв увражі, він не може точно обчислити авторської продукції. Отже погодити плани видавничих підприємств і уникнути зайвого паралелізму так, як це можна в інших галузях виробництва, заважко. Завжди лишатиметься солідний відсоток непевности, огріхів, змін і т. д. Таким чином точна планова робота при існуванні паралельних універсальних видавництв неможлива. Не буде вона, звичайно, цілком точною, через ту ж саму своєрідність книжного виробництва—при існуванні єдиного видавництва—але певного наближення все ж досягти можна з більшою легкістю.

Далі справа ринкова. З'явився багатоміліонний радянський читач. Радянська книга має попит. Поруч із приватними видавництвами (сила їх на Україні, що правда, така невелика, що й на облік не доводиться брати) має з'явитися й приватна книготоргівля, ще теж кволенька. Тим часом державного апарату розповсюдження, систематично з гори до низу побудованого, в нас ще й досі немає. Кооперативний апарат через загальну кволість кооперації, не виправдує надій. Політосвітний апарат для книготорговельних операцій непристосований. Вислід—анархія на ринку, що непокоїть органи Робсельінспекції.

Не можна оминувати справи поліграфічної, технічно-видавничої. Окремим видавництвам несила їхні друкарні так удосконалити, як того потребує сучасний ринок. Українська поліграфічна промисловість ще пасе задніх і справа механізації друкарень, фотохромолітографічного виробництва, палятурень і т. п. може посунутися вперед лише під згідю могутнього видавничого центру. Тільки він, мабуть, може розв'язати справу й паперової промисловости на Вкраїні, вбогість якої в межах всього Радянського союзу призвела до перманентної кризи, що шкідливо одбивається так на темпі, як і розмасі роботи укр. видавництв, що не можуть спертися на продукцію нашого кволенького Укрбумтреста.

Час поширити й поглибити ту політику, що її розпочав «Червоний Шлях». Об'єднавши цілу низку радянських партійних видавництв і утворивши могутній культурний центр, що починає дорівнюватися ДВУ й викликає небезпеку роздвоєння державно-видавничої роботи (за офіційним відчитом ДВУ воно спродукувало за 11 місяців 1923-4 року 26 мільйонів відбитків, тоб-то приблизно по 2¹/₂ м. пересічно на місяць, тим часом «Червоний Шлях», розпочавши свою працю в квітні 1924 року, з 600 тис. відбитків, довів свою продукцію в осінні місяці цього року до 2¹/₂—3 м. м. відбитків що-місячно) Концентрація видавничої діяльності об'єднало в «Червоному Шляхові» видавництво НКОсу «Шлях освіти» Комсомольське видавництво, «Молодой Пролетарий» сили «Гарту», «Плугу», закордонного «Космосу»—червоний шлях, що себе цілком виправдав і що його треба продовжити.

Час будувати єдиний видавничий апарат, що охопив би усі галузі продукції, лишаячи допоміжними лише спеціальні видавництва із особливими завданнями.

Час будувати і єдиний могутній всеукраїнський книготорговельний апарат, коло якого інші були б лише допоміжними.

У 1925 році маємо перевести це велетенське завдання. У 1925 році маємо збудувати єдине й могутнє Всеукраїнське видавництво шляхом злиття основних радянських і партійних закладів. Іншого плану не може бути. Його вимагає життя.

С. Пилипенко.

Газетна справа на Україні.

З 55 газет, загальної кількості на грудень 1922 року, ми мали лише 10 видань українською мовою (разом з російсько-українськими 15). На грудень 1923 року мали із 65 газет, що видаються по всій Україні—24 газети українською мовою, і далі низка газет в тому числі й великі губерніяльні, закінчують перехід на українську мову. Таким чином, в недалекому майбутньому, загальна кількість українських видань ще збільшиться.

Порівняємо цифри за 1922 і 1923 роки.

1922-го року.	1923-го року.	Далі на 1-е вересня 1924 го року.
Газет російською мовою 38	Газет російською мовою 33	Газет російською мовою 29
» українською » . 10	» українською » . 24	» українською » . 24
» рос.-україн. » . 5	» рос.-україн. » . 10	» рос.-укр. » . 12
» польською » . 1	» польською » . 1	» польською » . 1
» єврейською » . 1	» єврейською » . 2	» німецькою » . 1
		» єврейською » . 1
		» молдавською » . 1
55	70	69

Російсько-українських газет, тоб-то видань, що друкуються двома мовами, у 1923 р.—10, а на 1 вересня 1924 р. їх—12, тоді як у 1922-му році було тільки 5, при чому ці 12 газет, з часом, мають також перейти виключно на українську мову. Менше ніж за рік, українська періодична преса збільшилася на 140%. Великі досягнення зроблено в справі збільшення тиражу українських газет, особливо газети «Вісти» (до 46.000), «Радянське село» (до 36000), «Селянська Правда» (до 25000) і інші.

Розподіл газет українською мовою такий: в кожній губернії видається одна селянська газета. Кожна з цих газет обслуговує селянство всієї губернії, в першу чергу, селянство тих округ, що не мають власних газет. В Харкові видається центральна газета орган ВУЦВК'а «Вісти», селянська газета «Селянська Правда», у Києві видається велика українська газета «Більшовик», у Вінниці—губерніяльна, щоденна газета «Червоний Край», у Житомирі—щоденна, велика губ. газета «Радянська Волинь», нарешті, в округах, з селянським населенням видаються селянські або робітничо-селянські газети українською мовою. Цілком переведено на українську мову окружні газети Київщини, Полтавщини.

Що до змісту, зовнішнього вигляду, техніки, молоді українські селянські газети не поступаються російським, що видавалися раніш. Це що до селянських газет, які виходять по губерніяльних осередках. В окружних селянських газетах справу налагоджено трохи гірше, зрозуміло, чому: в округах менше, ніж у губерніяльних осередках, кваліфікованих робітників матеріальних засобів, а також і технічних можливостей.

Часто окружні газети, що недавно зукраїнізовано, складаються не досить популярною мовою, частенько стріваються мало зрозумілі терміни й звороти не властиві укр. мові. Але з часом це зникає. Життя привчає редакторів і видавців наших газет досконально вивчати аудиторію своїх читачів. Читач став вибагливішим. Він купуватиме й передплачуватиме ту газету, що краще налажена, дає більше матеріалу, свіжіші інформації і т. п. Ці моменти вже взяли на увагу робітники нашої преси. Кожна газета, в боротьбі за існування, неодмінно йде до того, щоб стати ліпшою, цікавішою й живішою.

Не можна минути справи з якістю газет, коли говоримо про їх кількість. В царині питання, що нас цікавить, тим більше правильно, що, як уже й говорилося, читач став вибагливішим, розсудливим. Він уміє в цій, порівнюючи, великій системі ріжного типу і якості видань вибрати те, що задовольняє його в найбільшій мірі.

Чи зробила газета за цей рік поступ? Що позитивного досягла вона за цей час?

Перш за все змінився на краще зовнішній вигляд більшості видань, поліпшилася техніка, папір, друкування і інше, але цього мало. Поліпшилась якість матеріалу, газета стала письменнішою, літературнішою, як що можна так висловитись. Вона відбиває в собі побут, повсякденне життя, довгою стрічкою проходить день за днем на шпальтах газети. Багато ще хиб у змістові наших газет, матеріал ще далеко не такий, яким би бажано його бачити, але порівнюючи з минулим роком, його значно поліпшено.

Та й цього ще замало. Газеті стало тісно на ліжковій прокруста «двохполосок» й «альбомного формату» чотирьохсторінкових №№. Газета почала поширюватись, рости вздовж і впоперек. Наш читач любить газету більшого розміру. Тип газети, на взірць американських, з короткими сторінками не задовольняє нашого читача. Любов до газетного простору—властивість нашого радянського читача. В справі поширення «газетної площі» уже досягнуто певних наслідків. І лише одна-дві з губерніяльних газет дають середній розмір. Але цього також мало. Час вимагає нового. Багато газет дають ілюстровані додатки, на зразок журнальчиків з літературним матеріалом, фотохронікою і т. и. Такі: «Пролетарська Правда»—Київ, «Звезда»—Катеринослав, «Кочегарка»—Бахмут, «Вісти—Харків», «Известия»—Одеса та інші.

Газета навчилася відгукуватись на численні й ріжноманітні запитання життя. Тираж найголовніших губерніяльних органів друку, що раз зростає, чому сприяє, головним чином, поліпшення видань і просунення його до читача, що раніше був відірваний від преси.

Немає гострих коливань і скоків. Загальна кількість усіх видань хитається між цифрами 65—71. Це хитання пояснюється тим, що в де яких місцевостях, головним чином, округових (в слабих округах) газета тимчасово перестає видаватись, а бувають випадки, коли два видання об'єднуються в одно і т. и.

В даний мент усіх періодичних видань, розуміючи під цією назвою видання лише газетного типу, що виходить від 1 до 6 разів на тиждень—69.

По періодичности вони розподіляються так:

Щоденних	33
3 рази на тиждень	8
2 рази на тиждень	9
1 раз на тиждень	19
Всього	69

На першому місці стоять щоденні, на другому—щотижневі, на третьому що виходять 2 і 3 рази на тиждень.

В минулому році щоденних було 23; 3 рази на тиждень—11; 2 рази на тиждень 10; 1 раз на тиждень—11.

Таким чином збільшилась кількість щоденних газет з одного боку і щотижневих з другого боку.

Загальний тираж усіх видань збільшився за 1923 рік на 60%.

Коли до весінніх місяців 1924 р. загальний тираж газет України, як уже говорилося, зростав повільно й рівномірно, то починаючи з весни біжучого року всупереч традиціям (зменшення тиражу влітку) тиражи більшості газет росли безперервно аж до останнього моменту.

Від березня до вересня біжучого року загальний тираж газет побільшився на 35%.

Нижче наведена таблиця може дати картину зросту тиражу.

Загальний тираж усіх газет (65) на 23 р.	385000
» » » » (70) на березень 1924 р.	535000
» » » » (69) на вересень 1924 р.	720000
З них українською мовою на 1 вересня 1924 р.	144000
» російською » » » »	438000
» укр.-рос. » » » »	38000

А. Русанов.

Наші популярні журнали.

1. ГЛОБУС.—2. ЗНАННЯ.—3. НОВА ГРОМАДА.

Ми взагалі не багаті на журнали, а на хороші журнали тим більше. Між тим, потреба в них є, і особливо в журналах масового універсального типу. Вона (потреба) висувається тим гостріше, що поки що наші газети примушені, в силу об'єктивних умов, бути не тільки газетами, але й виконувати функції масового журналу.

Таким чином: ми не маємо масового універсального журналу у Всеукраїнському масштабі; наші газети примушені брати на себе роль журналів, і в третє, ми вже зараз маємо перед собою три спроби створити такий масовий журнал.

«Глобус», — місце видання Київ, тираж—4.000, прекрасна стилізована обкладинка, чудовий папір, європейський зовнішній вигляд. На титульній сторінці читаємо, що «Глобус» — двохижневий ілюстрований універсальний журнал.

Універсальність річ хороша. Але універсальність це зовсім не значить політична безхребетність. І це зовсім не те, що «валі в кучу, после разберьом».

Коли буржуазія видавала «універсальний» журнал, вона намагалася задовольнити найрізноманітніший смак, а що торкається політики, то такі журнальчики боялися її, як чорт ладану. Трошки сенсації, в міру порнографії, малюнки,—одним словом, вермішель,—завдання якої догодити кожному.

У наших умовах видавати універсальний журнал, це значить твердо знати, для кого й для чого його видається. Другими словами: мати свою аудиторію і свою ідейну установку.

Коли з цього боку подивитися на «Глобус», то ми мусимо сказати, що редакція, або не знає на кого і на якого читача вона продукує,—або знає, але не може справитися з своїм завданням.

Для селян і робітників «Глобус» трохи аристократичний (коли вживати це заялоzene слово). Друкований в ньому матеріал не може задовольнити такого читача: по перше: з причини слабого освітлення робітничого й селянського життя; по друге—по своєму змістові.

Візьмемо, хоча б політичну частину журналу, його статті, освітлення ударних моментів, а кожний універсальний чи масовий журнал мусить на ту ударність бити, в противному разі він губить 90% своєї вартості,—так от тут ми маємо: статті (по одній у кожному числі і цього досить) загально-

політичного змісту написані для інтелігента і для досить кваліфікованого партійця, який у всякому разі прочитав «Азбуку комунізму» і «Теорію історичного матеріалізму»—т. Бухарина. За винятком статті С. Щупака: «Ленін в національному питанні» (ч. 7—8, рік 1924) та А. Юдицького: «Ленін і Маркс (паралелі)», які доводиться виділити окремо, про решту ми можемо сказати,—написано грамотно, але неприступно для масового читача.

Наприклад:

1. «Марксизм, як закінчена науково-філософська концепція, як певний світогляд, народився в процесі класової боротьби пролетаріату, тої самої класової боротьби, яку марксизм мав за підвалину всього історичного процесу»...

2. «Основоположник історичного матеріалізму Маркс будував свою наукову концепцію індуктивним методом»...

3. «Коріфеї буржуазної науки»...

4. «В ленінській інтерпретації, в ленінській діяльності й тактичних прийомах марксизм сам собою розгортався й виявляв всі свої революційні потенції»...

Проти цього не можна нічого сказати, крім того, що такої мови не зрозуміє ні робітник, ні селянин, ні навіть партієць, який працює в районі.

Літературний відділ «Глобуса» не має чіткості. З початку існування журналу, коли намічався мистецький блок Гарт—Плуг—Аспанфут—«Глобус» мало не став трибуною останнього. Зараз на сторінках «Глобуса» можна здибати і Бажана, і Косинку, і Сосюру, і Коляду, і Шкурупія й Голоту. Однак якийсь стержень мусив би бути?—запитає хтось. Так, мусить бути, але його немає. Тому сам собою напрохується висновок: «Глобус» без виразної мистецької фізіономії, він дійсно «універсальний», що до мистецьких угруповань на Радянській Україні. І на нашу думку, це почасти йому шкодить, бо таки певний стержень мусив би бути.

Можна до де-яких речей поставитися дуже критично, але це не входить у наші завдання. Скажемо тільки, що в творах все таки слабо відбито і новий побут і нашу епохальну добу.

Частина оповідань може залюбки читатися й робітником, і селянином, тоді як друга розрахована виключно на читача-інтелігента.

Для універсального журналу має велике значіння освітлення біжучої світової політики, політики СРСР та нашого внутрішнього становища. Що торкається першого та другого, то мусимо сказати одно:—слабо. Є портрети, є знімки, правда замало їх, і немає прекрасного ударного тексту. Ілюстрації й текст мусять одно другого доповнювати. Зовсім мало матеріалу по СРСР і по Україні, який би ілюстрував основні моменти праці Радянських Республік. Немає політичної хроніки, очевидно, з того розрахунку, що читачі «Глобуса» щодня читають газети. Багато представлена наука, техніка й спорт, але знов таки, що до техніки й науки, з «Глобуса» можна дізнатися про найновіші винаходи в Америці і Західній Європі і зовсім (майже нічого) про це з життя Радеспубліки.

«Глобус» виходить у Києві. Це накладає на нього печатку провінціалізму, але не в вульгарному розумінню. Отже «Глобус» крайовий і поперше Київський журнал.

Робимо висновок: «Глобус»—універсальний журнал для міста (у першу чергу), призначений для українського інтелігента модернізованого, радянського, якому лінки читати товсту, серйозну книжку, але він залюбки прочитає анекдотичне оповідання Шкурупія «Нарком», подивиться на малюнки, позіхне... і відкладе журнал на бік.

Такий журнал засуджений на загибель, бо українське міщанство і рідні «задріпанські» патріоти, взагалі, ніяких журналів не купують і не читають, непманія його так само не читатиме, а інтелігент український, цей безхребетник—для нас має відносну цінність.

Звідсі:—журнал слід «оробочити», дати йому більш виробниче обличчя, наблизитись до села, фабрики і заводу.

Так і запишемо.

Про «Глобус» ми сказали, що це європеець, почасти стилізований, почасти невиразний. Його стильна обкладинка підкупає, його зміст часто розчаровує.

А коли береш до рук «Знання», то одразу кидається в вічі, що це журнал розрахований на масу і який не порвав цілком з дореволюційними українськими журналами, які обслуговували «рідну справу». Цей «ухильчик» є і від нього «Знання» не вберегло навіть те, що він офіційно лічиться—«щотижневий науково-популярний і громадський журнал Головополітосвіти».

Журнал розрахований на фабрику, завод і село—головним чином. Має такі відділи: 1. Соціально-політично-економічний. 2. Індустріальний. 3. Сільсько-господарської техніки. 4. Організація життя й праці. 5. Наука й життя. 6. На місцях. 7. Огляд внутрішнього життя СРСР. 8. Огляд закордонного життя. 9. Красне письменство й сатира. 10. Бібліографія. 11. Листування з читачами.

Як бачимо з цього переліку, обсяг, який хоче захопити «Знання», чималий. Подивимось, чи упоралось воно з своїм завданням.

По перше—тираж. Для масового журналу, який існує уже два роки, три тисячі примірників на всю Україну—мало. Коли він слабо йде в індустріальні райони, то крім цього, він має на меті обслуговувати й село, тоб-то: відвідувачів хати-читальні, сельбуда, школу.

Очевидячки, що маючи це на меті, редакція мусить з особливою старанністю підходити до містимого матеріалу. Не досить написати популярно, але ще крім того, щоб ця популярність не перекручувала самої основи. Ми це говоримо тому, що «Знання» дає перевагу як раз соціально-економічним та популярно-науковим питанням. В журналі ми здибуємо багатющий матеріал. Тут і історія професійного і революційного профруху на Заході і в Росії, економіка і економічна географія, наука і техніка, і популярні статті по біології. Одно тільки можна тут зауважити, а саме, що ці статті писані так, що з них не видно, чи для радянського журналу вони написані чи просто для «журналу». Вони не зв'язані з сучасністю, вони написані в старому популяризаторському дусі колишніх ідейних народолюбців, які писали взагалі для «народу».

Краще з тими статтями, які пишуться на сучасні теми, що хвилюють і цікавлять сучасне село.

Слабо, на нашу думку, поставлені відділи «Організація життя і праці» та «Наука й життя». Відділи головні і в них мусить бути ув'язка з сучасною економікою, з сучасними можливостями. Цього як раз і немає, а треба, бо просто агітувати,—ми в цьому вже переконались,—це річ така, що часто не дає бажаних наслідків.

Зокрема, про відділ с.-г. техніки. Відділ остільки важливий і цікавий для такого масового журналу, як «Знання», що йому слід би було дати більше місця, ніж то було до тепер. Організація сільсько-господарства, селянського, не забуваймо,—має колосальне значіння. І ми гадаємо, що цей відділ і мусить таку організаційну роль виконати.

Відносно міжнародних та внутрішніх оглядів скажемо, що вони ~~мусять~~ бути написані більш жваво, меншими абзацами, короткими реченнями, ~~мають~~ на меті, для якого читача «Знання» друкується.

В журналі слабо представлені «місця». Мало дописів—мало кореспондентів. Очевидно, слабкий зв'язок з периферією.

«Знання»—журнал робітника-українця, хоча він і намагається бути «універсальним»—і для міста і для села, але в ньому багато популяризаторства, як то розуміли раніше. Відкинувши це, змінивши пропорцію відділів (наприклад побільшити літературний відділ, організувати відділ «На місцях»),—можна буде рахувати, що «Знання» тоді придбає собі численну аудиторію.

Взагалі нам щастить. Коли у «Глобусі» ми маємо мішанину і шукання свого власного читача, коли «Знання» заїдає популяризаторство, бо там там мало «оригінальності» і оригінальних статтів, бо «Знання» повторює старизну, то від «Нової Громади» у першу чергу їхне «аспісами».

Але «Нова Громада»—двохтижневий, кооперативний, літературно-мистецький та економічний, науковий селянський журнал—має міцний зв'язок з місцями. Зв'язок цей дає їй кооперація, вона ж накладає на нього і свій відтінок. Пишуть в «Новій Громаді» кооператори, розповсюджують кооператори, і досить переглянути список співробітників, щоб зрозуміти обличчя «Нової Громади».

«Нова Громада» «економічно-науковий» та «літературно—мистецький» селянський журнал.

І справді,—

— ми в ньому читаємо: «Ленін і селянство», «Кооперативно-просвітна робота на селі», «Шляхи розвитку нашого сільського господарства», «Ленін і національна справа», далі про Шевченка, про Франка, про молодь, усюди лейт-мотив-село, робота на селі, культура на селі і т. д.

Це так би мовити, політичний відділ журналу, до якого ж слід додати і міжнародні огляди, які хибують на одно: в них багато млявості, повна відсутність вогню; переказування фактів і відсутність думки. Висновки мусить робити сам читач, в залежності від того, до кого він належить, кому співчуває. Кожен, хто хоче, в цьому може переконатися, переглянувши кілька чисел журналу.

Цей відділ поставлено в журналі слабо—і це великий мінус для «Нов. Громади».

Літературний відділ досить багатий по кількості. Трапляються окремі річі Сосюри, Йогансена, П. Тичини, О. Лана, Д. Загула.—це поезії.

Проза переважно трактує про село, як то і подабає сель.-журналові. В прозі представлені більше молоді,—і між ними ліпший Косинка.

— «Синя Волошка»—Богдана Вірного, «Перший на селі»—С. Юхтименка, «За ворітьми»—Гр. Косинки, Сергія Бузини: «Денис не жив більше в ямі» і т. д., от те, що варто одмітити в тих числах, що їх мали безпосередньо в своїх руках.

Є в журналі відділ критики і бібліографії, який на нашу думку потребує вливання свіжої крові, щоб його підмолодити.

Безумовно, в «Новій Громаді» прекрасно поставлено освітлення життя кооперації. Статті, широка інформація, багато ілюстрації. Це найцікавіший відділ у журналі. В цьому розумінні «Нова Громада» для низового кооператора і для селянина незамінима. Слід би було «Новій Громаді» уділяти більше уваги і другим видам культурного будівництва на селі.

Отже, вражіння залишається від «Нової Громади» таке: безвартний політичний відділ, пореволюційне село в зразках літератури, «аспис» в мистецтві—і кооперація.

Село в журналі відбито. Читається журнал на селі залюбки.

Журнал безумовно цінний і бажаний, тільки треба дати йому ярке комуністично-радянське обличчя.

А взагалі, який висновок? Такий що конче потрібний центральний популярний журнал, бо ні «Глобус», ні «Знання», ні «Нова Громада», врешті решт, сучасних потреб не задовольняють.

П. Сващенко.

Жовтнева література.

(ПІДСУМКИ ДО 7 РІЧНИЦІ)*).

Сім років жовтневої революції дали поважну, коли міряти під зглядом історичних умов, українську жовтневу літературу. Від жовтня українське слово зробилось міцною зброєю класового усвідомлення робітничо-селянських мас, фактором культурного поступу і зросту елементів соціалістичної культури. Поволі з перемогою в умовах класової боротьби Жовтня і його закріплення, українське слово входить в побут всіх обшарів громадського і політичного життя, як його основна складова частина. Від Жовтня українська мова являється зброєю ліквідації неписьменности і мовою державних актів, мовою лірики і технічних кабінетів, мовою пропаганди і наукових дослідів.

Часи горожанської війни на Україні, інтервенції імперіялістичні й бандитизм стояли на початку на перешкоді до широкого зросту українського друкованого слова. Та з ліквідацією фронтів і поглибленням роботи на освітньому полі, швидко стала зростати видавнича продукція а разом з тим жовтнева література.

Підходячи до першої спроби систематизації жовтневої літератури, ми не обмежуємось формально-жовтневою літературою, т. б то виданою до ювілею Жовтня за минулі роки. Важно переглянути й систематизувати всі літературні здобутки останніх років, темою яких з'являється Жовтень,—як пролетарська революція. Основною огляду буде таким чином не формальний момент, а зміст творів. З другого боку, поскільки доводиться оперувати книжкою, яко бібліографічним матеріалом важно і цю формальну сторону видань також відмітити. Тому, на нашу думку, найбільш доцільним буде поділити літературу на такі розділи: 1) література видана до ювілею Жовтня,—з неї: а) про події самого Жовтневого перевороту і б) на тему жовтневої революції; 2) жовтневу літературу видану в звичайному порядку,—з неї також:—а) про самі події пролетарської перемоги і б) літературу на тему Жовтня, і 3) літературу з доміантою теми соціальної революції або теоретичного обґрунтування її. Така трактовка теми буде, здається, найбільше доцільною, з таких мотивів по-перше, для того, аби читач мав повну картину виявлення Жовтня в літературі, по-друге з огляду на брак бібліографічних зводок, справочників і на велику розкиданість матеріалу аби, дати змогу читачу орієнтуватись в жовтневій літературі.

Майже до кожної річниці Жовтня більші українські видавництва випускали спеціальні збірники чи серії ювілейної літератури. В них входила літературна продукція, яка стосувалась до подій Жовтня. Спомини, мемуари, теоретичні обґрунтування і белетристичні речі таких спеціальних видань складають тепер не малу бібліотеку. До цього часу не було спроби система-

*) Зроблено по матеріалах книжної палати, публічної бібліотеки в Харкові, бібліотеки Держвидаву і бібліотеки «Червоного Шляху» На 1 листопада 1924 р.

тизувати жовтневу літературу. Та не маємо ще й усіх відповідних умов для досконалого виконання такого завдання. Тому можливі огріхи й неповність.

Головну долю зі спеціальних жовтневих видань складає публіцистично-соціальна література:

Солов'йов Ол. «Жовтнева революція. Шість років боротьби». Держвидав. Хар. 1924 р., ст. 73, ц. 30 к.

Яновська Я. «Чому ми святкуємо Червоний Жовтень». Перекл. з рос. Держвид. Хар. 1922 р., II вид. 1924 р., ст. 57, ціна 25 коп.

Вільямс. «Вся влада радам». Червон. Шлях, Хар. 1924 р., ст. 72, ціна 20 коп.

Яковлів Я. «Історичне значіння Жовтня». Черв. Шл. Хар. 1924, ст. 32, цін. 15 коп.

Бош І. «Жовтневі дні на Правобережжі». Черв. Шл. Хар. 1924 р., ст. 24, ціна 12 коп.

Золотарьов А. «З історії української Центральної Ради». Черв Шл. Хар. 1924, ст. 44, ц. 15 к.

Чорний. «Від темряви до світла». Черв. Шл. 1924 р., ст. 56, ц. 20 к.

С. Б. «Що дала жовтнева революція жінці». Черв. Шл. р. 1924, ст. 70, ц. 30 к.

Бондаренко. «Радянська влада і боротьба з соціальними хворобами». Черв. Шл. Хар. 1924 р., ст. 50, ц. 28.

«Ленін і Троцький в Сибіру». Черв. Шл. 1924 р., ст. 12, ц. 18 коп.

Ленін (Ульянов). «Соціалістична революція і освітні завдання». Черв. Шл. 1924 р., ст. 82, ціна 35 коп.

Крупська Н. «Ленінові заповіді в справі народньої освіти». Черв. Шл. Хар. 1924 р., ст. 40, ціна 15.

Железнодорожський. «Жовтень і радянський суд». Черв. Шл. Харк. 1924 р., ст. 60, ц. 35 коп.

Гаврилів. «Жовтнева революція і вчительство». Черв. Шл. 1924 р., ст. 48, ц. 20 коп.

Олекса Іванов. Риков. Черв. Шл. Хар. 1924, ст. 24, ц. 6 коп.

За Ол. Аросевим. «Кремль». Черв. Шл. 1924, ст. 8, ціна 4 коп.

Вийшло до жовтневих ювілеїв кілька збірників загального белетристичного і публіцистичного характеру:

«Жовтневий збірник», за ред. Равіч-Черкаського. Держвид. Хар. 1924 р., ст. 244, ц. 1 карб.

Ленін. «Перед жовтневим штурмом». Збірник. Держвид. 1924 р.

«Збірник Жовтневий панфутуристів», Гольфштром, Київ 1923, ст. 40, ціна 20 коп.

«Жовтень. Збірник для юнацтва». Держвид. 1924 р., ст. 164, ц. 75 к.

«Жовтневі квіти. Читанка-деклам. для дітей. Улож. М. Панченко». Держвид. 1924 р., стор. 72, ц. 35 к.

«Ленін в Жовтневій революції». Збірн. спогадів за заг. редакцією Чубаря. Черв. Шл., Харків, 1924 р. ст. 154, ц. 60 коп.

«Жіноча воля». Читанка-збірн. за заг. редакцією женвідділу ЦККП(б)У. Черв. Шл. 1924 р., ст. 206, ц. 1 карб.

«Червоний Шлях». Читанка-деклам. Улож. М. Панченко. Черв. Шл. 1924 р.

В спеціальних серіях до жовтневих свят видано кілька окремих збірок українських і світових революційних поетів.

Джон Рід. «10 днів, що потрясли світом». Держвид., вид. II, 1924 р., ст. 382, ц. 1 р. 35 к.

Тичина П. «Живем комунією». Черв. Шл., Хар., ст. 16, ц. 15 к.
 Подіщук В. «Жмуток червоного». Держвид. Хар. 1924, стор. 32, ц. 12 к.
 Любченко Ар. «Зяма», Держвид. Хар. 1924 р., стор. 16, ц. 8 коп.
 Йогансен М. «Пролог до комуні», Держвид. Хар. 1924 р., стор. 24, ц. 10 к.
 Дніпровський. «Добридень—Ленін». Держвид. Хар. 1924, ст. 32, ц. 12 к.
 Тихонов. «Самі». Індійська байка. Інсценізація на 1 дію за перекладом
 І. Кулика, Черв. Шл. 1924 р., ст. 16, ц. 13 к.

Лейтес. «Жовтень і західня література». Черв. Шл. 1924 р.

Вишня О. «Що може циркуляр наробити». Бувальщ. на 3 дії з епіл.
 Черв. Шл. Хар. 1924 р., ст. 10, ц. 7 к.

Вишня О. «Діли небесні». Гротеск на 4 епізоди з пром. і епіл.
 Черв. Шл. 1924 р., ст. 16, ц. 10 к.

Вишня О. «Заплуталась божа справа». Гротеск на 2 моменти. Черв.
 Шл. 1924 р., ст. 10, ц. 7 к.

Дій.—Напередодні (ленінський курінь п'єса, на 3 дії. Черв. Шл. 1924 р.,
 ст. 32, ц. 15 коп.

Жовтневі співи». 8 хорів—ноти. Черв. Шл., ст. 16, ц. 50 к.

Але цими, так мовити, формально жовтневими виданнями не кінчається
 жовтнева література. Крім цих видань, що видавались як жовтневі до юві-
 лею, іноді тому що не лише відповідали змістом але були на черзі, існує
 ще чимала література, яка стосується безпосередньо подій жовтня, чи має
 темою Жовтень.

Отже відзначимо, що маємо з цієї літератури, яка є базою теоретич-
 ного усвідомлення мас в питаннях жовтневої революції й комунізму.

Бухарин Н. і Преображенський Є. «Азбука комунізму» Попул.
 викл. прогр. рос. ком. пар. більшов. Перекл. Є. Касяненко. Всеукр. вид.
 Київ 1920 р. ц. 1 р. 50 к.

Бухарин і Преображенский Є. «Азбука комунізму». Доступне
 пояснення прогр. рос. комун. парт. більшов. Перекл. П. Дятлова. Відень—Нью-
 Йорк 1920 р., ст. 319, ц. 1 р. 50 коп.

Бухарин М. «Класова боротьба й революція в Росії» Держвидав,
 1920 р. ст. 55, ц. 20 к.

Ленін В. «Завдання комуністичного інтернаціоналу» Держвид. Харк.
 1920 р. ст. 24, ц. 7 к.

Ленін В. «III інтернаціонал та його місце в історії» Держвид. Харк.
 1920 р., ст. 32, ц. 7 к.

Ленін В. «Лист до робітників і селян України» Держвид. Хар. 1924 р.
 ст. 16, ц. 3 к.

Ленін. «Як комуністи більшовики ставляться до середнього селянства»
 Докл. Леніна на 8 з'їзді РКП(б) з вступ. стат. Коршєновського і постановами
 з'їзду. Всеукрвид. Хар. 1920 р. ст. 48, ц. 2 карб.

Маркс К. та Енгельс Ф. «Комуністичний маніфест» (1848—1923)
 Редакція, переклад і пояснення. Д. Рязанова. Перекл. з рос. за редакц.
 Я. Білика. Шлях Освіти. Харк. 1923 р. ст. 137, ц. 50 к.

Преображенський Є. «Марксизм і Ленінізм» Держвид. 1924 ст. 26,
 ц. 12 к.

Сталін. «Про основи ленінізму» Черв. Шл. 1924 р. ст. 138, ц. 30 к.

Цеткін Кл. «Боротьба комуністичної партії проти війни й військової
 небезпеки». З передм. Попова М. Шлях Осв. Хар., 1923 р. ст. 94, ц. 50 к.

Бухарин Н. «Теорія історичного матеріалізму» Популяр. підручн марк-
 сівськ. соціології. Авториз. перекл. М. Ільтичної. «Космос» Берлін, 1923 р.
 ст. 315, ц. 1 р. 50 к.

Бубнов А. «Основні моменти в розвитку комуністичної партії в Росії». Держвид. Хар. 1923 р., ст. 51, ц. 25 к.

Зінов'єв і Крупська. «Приїзд Леніна до Росії» Держвид. 1924 р. ст. 24, ц. 6 к.

Зінов'єв Г. «З історії нашої партії» Всеукрдержвидав Київ 1920 р. ст. 64.

Каменев. «Історія партії комуністів у Росії і В. І. Ленін». промова, Всеукрвидав Хар. 1920 р. стор. 38+2, ц. 10 к.

Молотов. «Ленін і партія» за час революції». Держвидав 1924 р., ст. 64, ц. 12 к.

Петровський Д. «Революція і контр-революція на Україні». Друк. Укр. спілк. «Робітники» Нью-Йорк 1921 р., ст. 64, ц. 50 коп.

Раковський Х. «Пять років українськ. радян. влади». Держвид. 1923 р. ст. 20, ц. 10 к.

Скрипник. «Історія пролетарської революц. на Україні. Коротк. начерк. з малюнк.» Черв. Шл. Хар., 1923 р. ст. 85, ц. 40 к.

Преображенський Є. «Про селянські комуни». Розмова комуніста більш. з селянином. ККП східньої Галичини та Буковини. Київ, 1919 ст. 16.

Блакитний В. «Диктатура пролетаріату чи «Всенародня влада» Всеукр. вид. Хар. 1920 р., ст. 15, ц. 2 к.

Кулик І. та Яворський М. «Нарис історії КП(б)У» за ред. В. Затонського Шл. Освіт. Харк. 1923 р. ст. 70, ц. 35 к.

Мотузко М. «Як під проводом Леніна ми перемогли» Черв. Шл. 1924 р. ст. 32, ц. 15 к.

Равич-Черкаський. «Історія комун. парт. (больш.) України». Хар. 1923 р. ст. 179, ц. 70 к.

Яворський М. «Історія боротьби клас на Україні» Нач. лекц., чит. у Вищ. парт. школі. Держвид. Полтава, 1921 р., ст. 14, ц. 5 к.

Канатчиков. «На бойовій чаті спілки робітників і селян». Держвид. Харків, 1924 р. ст. 16, ц. 5 к.

Ярославський О. «Ленін, як організатор комуністичного інтернаціоналу». Держвид. 1924 р. ст. 16, ц. 5 к.

Ярославський О. «Ленін організатор диктатури пролетаріату» Держвид. 1924 р. ст. 16, ц. 5 к.

Ярославський О. «Ленін, як організатор і практик збройного повстання». Держвид. Хар. 1924 р. ст. 16, ц. 5 к.

Ярославський О. «Ленін організатор першої радянськ. держави». Держвид Харк., 1924 р. ст. 24, ц. 5 к.

Ярославський О. «Ленін організатор РКП» Держвидав. 1924 р., ст. 16, ц. 5 к.

Зінов'єв Г. «Безпартійний чи комуніст». Перекл. Мирка за ред. С. Пилипенка. Всеукрвид. Київ, 1920 р., ст. 30, ц. 15 коп.

К-ій. «Республіка рад» Всеукрдержвид. 1919 р. ст. 16.

К-ій. «Селянська комуна» пер. з рос. Видан. Народ. Коміс. земельн. спр. УСРР. Київ, 1919 ст. 15.

За Карпінський В. «Що таке радянська влада і як вона будується» сер. 12. Вид. Кт. ст. Київ, 1920 р., ст. 82.

Владимирский М. «Організація радян. влади на місцях. «Вид. 2-ге доповн. Пер. В. Лісового за ред. Ларика. Всеукрдержвид. 1920 р., ст. 116, ц. 25 к.

Владимирский М. «Організація радян. влади на місцях» Пер. Лісового—Всеукрдержвид. Київ 1920 р. ст. 94, ц. 40 карб.

Зінов'єв. «Пролетарська революція та вчительство» Держвид. Х. 1921 р. др. вид. в 1924 р. ст. 40, ц. 25.

Бухарин. «Церква і школа в Радянських республіках». Всеукрвид. Хар. 1920 р. ст. 14.

Машкин А. «Просвітня політика за доби диктатури пролетаріату» — Пер. Кардиналовської. Держвид. Хар. 1924 р., ст. 135, ц. 1 карб.

Підсумки аграрної революції на Україні. Харків 1923 р. ст. 8, ц. —

Смушков В. «Нарис радянсько-економічної політики». Перекл. за ред. Дніпровськ. Держвид. Хар. 1924 р., ст. 106, ц. 50 к.

Блоніна О. «Чому я зробилась прихильницею радянської влади» Всеукрвид. Хар. 1920 р., ст. 16, ц. 2 к.

Одинець «Міжнародна селянська конференція» Черв. Шлях. Хар. 1924 р.

Бухарин Н. «Робітниця, до тебе моє слово!» Перекл. з рос. під редак. Б. Краснянського з додатком лозунгів. Всеукрвид. Катер. 1920 р.

«Маніфест комуністичного інтернаціоналу до пролетаріату всього світу» — Всеукрвид. Харк. 1920 р., ст. 16, 5 карб.

Це вся література, за винятком ще журналів і художньої, дослідження якої може бути темою для цілої статті.

Ми припускаємо, що де-які з брошур, зокрема виданих у 1919 р., не увійшли в цей список, але то така незначна доля, що не може збільшити цієї основної бази.

Хв. Білокриницький.

3 досвіду поширення української книжки.

Політична книжка, книжка для селянина, література з політосвіти українською мовою мають не велике минуле.

Видавництво «Червоний Шлях», що існує лише півроку, поставило своїм спеціальним завданням видання зазначеної літератури. Не маючи в цім попередників, при відсутності виявленого попиту й обліку потреби, видання такої масової української літератури доводилося робити помацки. Лише через деякий час можна було чекати оцінки цієї роботи з погляду на якість виданої літератури і головне, чекати перевірки її «на поширенні», цеб-то оскільки її приймають ті кола читачів, що на них її розраховано.

Література видана «Червоним Шляхом», в частині, що розглядаємо в цій статті, складається з таких-от головних груп: бібліотека селянина. (серії красного письменства, сільсько-господ., радянського права, агітпросвітня, антирелігійна), бібліотека малописьменного, ленінська селянська бібліотека, серія природознавча і технічного знання (бібліотека «Знання»), книжки по ленінізму, соціально економічна література, твори нових письменників.

Деякі з цих серій щойно розпочаті виданням (рад. право, біб. малописьменного), інші ж, як бібліотека селянина і серія красного письменства, мають вже досить солідну кількість назв.

Робота видавництва в цій частині вже з початку здобула прихильну критику, але прихильну зустріч критики треба було перевірити попитом ринку на ці книжки. Попит на книжки в наш час, маючи організованого читача і перевагу колективного покупця, — є не зовсім малим чинником для оцінки книжки, або напрямку видавництва в цілому, що нас саме і цікавить в данім випадкові.

Як же читач зустрів українську політичну книжку, чи знайшла споживача селянська література? Ці питання особливо цікаві тому, що видання такої літератури вважали за такі, що стоять на межі до явних збитків.

Щоб в'ясни́ти ці питання торговельний відділ «Червоного Шляху» зібрав відомості що-до поширення видань зазначеного характеру до 1 жовтня б. р., обсліджено літературу випущену видавництвом за пів року його роботи, що була хоча-б 1 місяць у продажу, разом 101 назва українських книжок.

По серіях ці назви поділяються так:

Бібліотека Селянина. Красне письменство	24 назви
» » агітпросвітня	11 »
Антирелігійна література	11 »
Ленінська селянська Бібліотека	10 »
Художня література (нові укр. письм.)	10 »
Бібліот. Селянина Сер. сільсько-господарська	8 »
Соціально-економічна літ.	7 »
Бібліотека «Знання»	6 »
» Малописьменного	5 »
Ленінізм	5 »
Радянське право	4 »

Попитом на першій місці стоїть серія сільсько-господарська «Бібліотеки Селянина». За місяць пересічно розходитьс'я 18,9% тиражу, що дає обіг книжки в середнім 5—5,5 місяців. Деякі книжки з цієї серії, особливо видані за останні 2—3 місяці розпродуютьс'я з найкращою швидкістю. Напр. Щоголів «Шкідники с.-г. рослин» що пішла в продаж у початку вересня, протягом місяця розійшлася в кількості 39,6% тиражу; Опокова «Про багністі ґрунти» за два місяці—86,3%.

На другій місці стоїть серія радянського права (у місяць пересічно 17,8% тиражу). Це особливо цікаво, бо доводить наспівшу потребу в популярних брошурах з питань радянського права. Видана нещодавно книжка Залізнодорожського «Рад. влада та церква» за один вересень разійшлася в кількості 23,9% тиражу, Піщанського «Народній Суд» за два місяці встигла розійтис'я вже на 64,6%.

Далі, що особливо цікаво відзначити, з успіхом ідуть книжки соціально-економічні (щомісячне поширення 16,3%) і по ленінізму (15,6%). Це все свідчить про безумовний ріст і поглиблення української політосвітроботи і цілком відкидає казку про те, що на українську політичну книжку немає читача. Більш того—попит перш за все на серйозну книжку, а популярна брошура лишається на боці. Так—серйозна робота П. Христюка «Нарис історії класової боротьби та соціалізму» вартістю 1 кар. 50 к. йде в 3—3½ рази швидче, ніж такі популярні брошури, як «Загибель капіталізму», або «Як капіталісти організовуютьс'я» Пілецького ціною 30—35 к. За два місяці продано майже половину тиражу книжки Христюка (46,9%), тоді як популярна брошура «Що і як вивчає політична економія» є одною з найменше купованих (за 5 місяців продано всього 12,4% її тиражу).

Задовольняючий також темп поширення таких серій, як «Ленінська Селянська Бібліотечка» (13% місячно), Бібліотека «Знання»—13,8%, Бібліотека малописьменного—12,3%.

Бібліотека Селянина в її серіях «красне письменство» і «агітпросвітня» має хоч і не такий швидкий, зате триваліший темп поширення. Все це вже можна бачити, бо ці серії найчисленіші по назвах і почали їх видавати раніше за інші. Ці книжки ширяться пересічно в місяць 10,2% (красне письменство) і 9,2% (агітпросвітня). Цікаво відзначити, що видання останнього часу розходяться найшвидче, пересічно в 2—2½ рази швидче за видані раніше. Книжку Яблуненка «Дума про Степана Мельничука» за три місяці розпродано на 82,4%, Фідровської «Туберкульоз»—94,6%.

Трохи повільнішим темпом поширюється антирелігійна література, що її обіг, як що брати її щомісячний продаж (6⁰/₁₀ тир.), може досягти 16—17 міс. і це не дивлячись на безумовно добру якість і свіжість матеріалу. Тут очевидно грає роллю слаба покупна здатність наших сільських культурних організацій (красне письменство найдешевше), що, не дивлячись на весь їх потяг до книги, примушені повертати усі засоби на книжку по питаннях практичних, що безпосередньо хвилюють село і притягають головну увагу сільського активу (сіл.-господ., рад. право, ленінізм, соціально економічні).

Загалом за 5—6 місяців поширено 52,7⁰/₁₀ тиражу усіх зазначених видань, що пущено їх у продаж за півроку діяльності вид-цтва «Червоний Шлях». Середній обіг цих книжок удвічі швидчий за встановлену нині норму (8 місяців, а як нормальний вважається за 15 міс.).

Висновки виявляються самі собою: ґрунт для українських політичних видань є; сільський актив виріс; не задовольняється самою популярною тільки брошурою; оригінальні книжки беруть з більшою охотою, ніж переклади; попит на книжку збільшився, особливо за останній час. Село в книжках шукає відповіді на свої практичні потреби і активно відгукується на питання сучасності. Нарешті останній висновок: не в напрямкові самих лише шкільних підручників може і мусить йти продукція української книжки.

Іл. Пекель.

Від редакції. Друкуючи ці висновки, що до попиту на укр. книжки в різних серіях редакція не може вважати їх за точно узагальнені, поскільки автор у своїх висновках виходить з порівнюючи незначної групи книжок (100 назв).

Про наші книгарні.

Коли раніш говорилося й писалося про наближення книжки до населення, з-окрема до села, то малося на увазі здешевлення книжки, умови транспорту, сітка книгарень, зосередження продажу книжок в школах, кооперативах і т. и.

Помимо того всього в першу чергу треба звернути увагу на самі книгарні, внутрішню організацію наших книгарень. Не будемо далеко ходити за прикладами. В самому Харкові, хоч-би в книгарнях ДВУ часто питаєш ту, чи іншу книжку, що навіть виставлено її у вітрині, а тобі книгар відповідає, що такої книжки немає. Почувши таку відповідь я сам не раз діставав таку книжку з вітрини, або знаходив її на полицях.

Так само, инколи знаєш напевне, що книжка є в книгарні, а не можеш її купити, бо не пам'ятаєш прізвища автора й точного заголовку книги.

Далі, покупець часто заходить до книгарні й питає: «що у вас є з сільського господарства, географії, економіки, або-що». Тут почувається цілковита розбіжність книгарів, цілковите незнання того, що є в книгарні. Цими днями, при мені група селян вийшла ні з чим з книгарні ДВУ, бо не знали вони авторів і заголовків книжок по тих питаннях, що їх цікавили.

Коли ще книжка нова, то книгарі про неї знають, а коли книжка вийшла давно, то натуральна річ, за свіжими книжками забуваються старі видання. Та й чи можна вимагати, щоб людина пам'ятала про кожную книжку, що є в книгарні!

А вихід є дуже простий. Ми зараз звертаємо досить велику увагу на бібліотеки, заводимо в них каталогізацію за міжнародною децимальною системою, що користуючись нею, дуже легко знайти в бібліотеці ту чи іншу книжку. А яка різниця між бібліотекою й книгарнею? І та й друга є склепи книжок. Бібліотека є лише довічний книжковий склеп, а книгарня тимчасовий для книжки, поки її буде розпродано. З бібліотеки книжки видаються для тимчасового користування, з книгарні-ж вони продаються. Але книгар є той-самий бібліотекар, він добре повинен знати книжковий фонд своєї книгарні, він повинен про кожну книжку знати, чи є вона в книгарні, чи немає. До книгарні й книгарів треба ставити ті самі вимоги, що ставимо їх до бібліотек і бібліотекарів.

Отже, в кожній книгарні повинен бути, так само як і в бібліотеці, картковий каталог книжок, що є в книгарні,—абетковий і систематичний за міжнародною децимальною системою*). Знаючи автора тої чи іншої книжки, покупець і книгар по абетковому каталогу легко знайдуть книжку, або упевняться, що її немає. Так само, користуючись систематичним каталогом, легко взнати й придбати ту літературу, що цікавить покупця, хоч він і не знає прізвищ авторів і точних заголовків книжок.

Коли в книгарні буде заведено такий каталог, то і на полицях книжки можна розставити в певному порядку за каталогом. І тоді вже не буде в книгарнях того неприємного явища, коли книгар пів-години шукає потрібну покупцеві книжку і нарешті каже, що її немає, а по виразу його обличчя бачиш, що він просто не знайшов її.

Коли якусь книжку розпродано, карточки на неї виймаються з каталогів і відкладаються окремо. Тут знов за допомогою каталога дуже легко фіксувати попит на розпродані книжки й потребу їх перевидання.

Заведенням зазначених каталогів у книгарнях, цілком буде забезпечено наукову організацію праці а також, безперечно, збільшиться й її продуктивність, а що найголовніше, книжка наблизиться й до книгара й до населення.

К. Дубняк.

З ілюстрацій журналу „Знання”.

*) Справу про систему каталогів у книгарнях редакція вважає за дискусійну.